



КАЛ !                   ЗАКОНЧЫЎСЯ  
ЎРОК

Даніна                   памяці

Зоя ШЧУПЛЯКОВА

"АД ЧАГО ПАСІВЕЎ ТЫ, БУСЕЛ?..."  
ВЕЧАРЫНА, ПРЫМЕРКАВАНАЯ  
ДА 20-х УГОДКАЎ ЧАРНОБЫЛЬСКОЙ КАТАСТРОФЫ

На сцэне вядучыя і вучань-чытальнік.  
Гучыць сумная мелодыя.

1-ы вядучы. Чарнобыль...

2-і вядучы. Чорнае слова, як чорнае сонца,  
бязлітасна ўскацілася на беларускі небасхіл.

1-ы вядучы. Яно, нібы чорнае зацьменне, усё  
пачарніла — і зялёную траву, і празрыстую ваду,  
і блакітнае неба.

2-і вядучы.

Склон назоўны.

Што за слова,  
якое дваццаць гадоў назад,  
26 красавіка 1986 года,  
уварвалася

ў кожны наш дом?

Вучань. Бяда.

1-ы вядучы.

Склон родны.

Як добра,

каб,

пачынаючы з 26 красавіка 1986 года,  
ніколі больш не было —  
чаго?

Вучань. Бяды.

2-і вядучы.

Склон давальны.

Чаму ты даў

сваё блаславенне,

26 дзень красавіка 1986 года?

Вучань. Бядзе.

1-ы вядучы.

Склон вінавальны.

Што мы бачым

перад сабой,

калі адгортваем у календары

26 лісток красавіка?

Вучань. Бяду.

2-і вядучы.

Склон творны.

Чым не радуе нас

26 красавіка 1986 года?

Вучань. Бядой.

1-ы вядучы.

Склон месны.

Аб чым гаворым мы

вось ужо дваццаць гадоў,

калі ўспамінаем 26 красавіка 1986 года?

Вучань. Аб бядзе.

2-і вядучы.

А цяпер па парадку

Ўсе паўторам спачатку:

Бяда,

Бяды,

Бядзе,

Бяду,

Бядой,

Аб бядзе.

1-ы вядучы.

Куды яна вядзе?

І што за ёй,

бядой,

ідзе?

Анатоль Зэкаў. Урок скланення чарнобыльскай бяды.

Вучань пакідае сцэну. Вядучы цытуе ўрываек з  
аповесці "Эвакуацыя" Ніны Рыбік.

1-ы вядучы. "Світанак выспеў у росную звон-  
кую раніцу. Сонца ўжо далека адарвалася ад  
вершалін дрэў і забавулялася, запальваючы роз-  
накаляровыя ліхтарыкі ў трапяткіх кропель-  
ках, што блішчалі на маладым мурагу. Дзень  
абяцаў быць пагодлівым, як і ўчарашні..."

2-і вядучы. Гэтыя словы прысвечаныя вёс-  
цы Уласы Хойніцкага раёна, цяпер нябожчы-  
цы, і яе жыхарам, раскіданым па свеце чорным  
ветрам Чарнобыля.

Мелодыя ўзмашяецца, а потым гучыць прыглушана.

1-ы вядучы. 26 красавіка 1986 года ў 1 га-  
дзіну 23 хвіліны 58 секунд пачалася серыя вы-  
бухаў, што разбурыла рэактар і будынак 4-га  
энергаблока ЧАЭС.

2-і вядучы. У момант аварыі на ЧАЭС пра-  
цавалі 176 чалавек. Яшчэ 300 чалавек начной  
змены былі заняты на будаўніцтве наступнай  
чаргі АЭС на адлегласці 1 км.

Уключаецца запіс гучання званоў. Вядучыя саступа-  
юць месца чытальнікам. Верш "26 красавіка 1986 года"  
Анатолія Зэкава гучыць на фоне сумнай мелодыі.

1-ы чытальнік.

Звычайны дзень,

ці ж вінаваты

хоць на імгненне ён у тым,

што стаў аднойчы чорнай датай,

каб ёй застацца назаўжды?

2-і чытальнік.

А самі ж мы ці вінаваты,  
што мусім жыць у краі тым,  
дзе выбухнуў бядой рэактар,  
ўказаўшы шлях нам на клады?

1-ы чытальнік.

Ці ж вінаваты ў тым бабулькі  
і пасівелыя дзяды,  
якім не возяць дочкі ўнукаў —  
каб толькі далей ад бяды!

2-і чытальнік.

А хіба ж вінаваты дзеці,  
што, не адведаўшы жыцця,  
ужо зірнулі ў вочы смерці —  
о, як ім многае няўцям!

1-ы чытальнік.

А мой сусед  
ці ж вінаваты  
у той трагедыі, скажы,  
што з імем грозным —  
ліквідатар,

нібы з кляймою,  
павінен жыць?

2-і чытальнік.

Ці ж вінаваты лес і рэчка,  
ці птушкі, рыбы і звяры  
у тым,

што розум чалавечы  
бяды бяздумна натварыў?

1-ы чытальнік.

Даруйце ўсе,  
каго я згадваў...

Мо запытаць хіба ў вятроў:

няўжо ніхто не вінаваты,  
ніхто ні ў чым?

Няўжо ніхто?

Музыка змаўкае.

1-ы вядучы. Падзеям чарнобыльскай трагедыі прысвечана кніга — "Прайсці праз зону".

2-і вядучы. Аўтары кнігі неаднаразова пабывалі ў зоне адчужэння.

1-ы вядучы. Наша вечарына яшчэ раз нагадае вам пра трагічныя старонкі чарнобыльскай бяды.

Гучыць запіс арганнай музыкі, урачыстай, жалобнай.

3-і чытальнік.

Агонь, радыяцыя люта звярэлі,  
Кіпелі графіт і смала,  
Не грэшнікі,

слаўныя хлопцы гарэлі...

І зона маўчання была.

Адлік пачынаўся нязнаннае эры  
Змагання жыцця з небыццём.

І грукаўся,

грукаўся кожнаму ў дзверы  
Чацвёртага блока разлом.

Скакалі і ў Швецыі стрэлкі прыбораў,  
Еўропу трывога гняла.

Зашкальвала ўсё чалавечае гора...

І зона маўчання была.

4-ы чытальнік.

Пляваўся атрутнаю параю кратэр,  
Злавесныя хмары плылі.

А людзі ў Нароўлі

да майскага свята

Двары, тратуары мялі.

*Зоя Міхайлаўна Шчуплякова — настаўніца беларускай мовы і літаратуры СШ № 1 п. Дружны Пухавіцкага раёна. Закончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1979). Працавала ў школах Магілёўшчыны.*

У вёсках гароды рабілі жанчыны,  
Чаромха буяла, цвіла...

Кацілі ад Кіева прэч лімузіны...

І зона маўчання была.

Сяргей Законнікаў. Чорная быль.

Чытальнікі пакідаюць сцэну.

Інсцэнізацыя ўрыўка з аповесці-былі  
"Майдан" Івана Канановіча

Мікола. Расказвай, што на станцыі робіцца.  
Арсен. Ты хіба сам не бачыш, якое зарава там палыхае. (*Гаворыць з несхаванай трывогай у голасе.*) Думаю, браце, рэактар ірванула.

Мікола. А што вам у райкаме казалі?

Арсен. Нічога. Супакоілі, параілі захоўваць пільнасць і не верыць забугорным галасам, пра рэактар — ні слова.

Мікола (*пасля паўзы*). Ты ўпэўнены, што рэактар пыхнуў?

Арсен (*устрывожана*). Не дах жа загарэўся, звычайны пажар даўно можна было патушыць. А то ўсю ноч палыхае тым агнём, на які я тры гады глядзеў на атамным палігоне, калі ўзрываліся бомбы, снарады і міны.

Мікола (*заклапочана ўздыхае і гаворыць разгублена*). Тады гэта сур'ёзна. Што ж нам рабіць?

Мікола і Арсен становяцца збоку сцэны. Да іх выходзяць два чытальнікі.

3-і чытальнік.

Паўзлі між людзей нечування чуткі,  
І пухла ад іх галава.

Глядзелі з надзеяй на радыё: "Хутка  
Усё растлумачыць Масква".

Ішлі піянеры ў святочных калонах,  
Звінела парадная медзь.

Стаялі ў чаканні нямым эталонам:

"Як грывне,

ці зможам паспець?.."

4-ы чытальнік.

А мне і цяпер не хапае азону,

Не выбрацца з даўкага тхла...

Яшчэ не было адгароджанай зоны,

А зона маўчання была.

Сяргей Законнікаў. Чорная быль.

Уключаецца запіс арганнай музыкі. Удзельнікаў інсцэнізацыі змяняюць вядучыя. Некалькі хвілінаў яны стаяць у маўчанні. Музыка сціхае.

1-ы вядучы. Адзін супрацоўнік, які праводзіў вымярэнні ў памяшканні пад рэактарам, загінуў імгненна пры выбуху, другі ад траўмаў і апёкаў памер праз некалькі гадзінаў.

2-і вядучы. Адсутнасць у пажарных і супрацоў-

нікаў АЭС дазіметрычных прыбораў і інфармацыі пра ўзровень выпраменьвання сталі прычынай смерці 28 чалавек ад вострай прамянёвай хваробы.

1-ы вядучы. У выніку катастрофы на ЧАЭС 70% радыенуклідаў выпала на тэрыторыі Беларусі.

Гучыць песня "Доўгая пакута" (верш А. Дранько-Майсюка, музыка Я. Паплаўскай; Роднае слова, 1997, № 10).

Інсцэнізацыя ўрыўка з рамана "Злая зорка"  
Івана Шамякіна

Азар Шуба з непрыкрытай лысай галавой сядзіць у плеценым з лазы крэсле ў новай кашулі, босы. Уваходзіць Пыльчанка.

Пыльчанка (*узлаваўшыся*). "Артыст", лысіну накрый.

Шуба. А навошта?

Пыльчанка. Нукліды сядуць.

Шуба. А што гэта за храновіна?

Пыльчанка. Нябачныя часціцы, што вылецелі з атамнага рэактара і гоняць адтуль людзей.

Шуба. Як ты назваў? Нукліды? Прыгожа.

Пыльчанка. Прыгожа, каб не было так сумна.

Шуба. Перажывем, Паўлавіч.

Пыльчанка. Перажывем, канешне. Але даўно народ сказаў: беражонага Бог беражэ. Трэба ехаць.

Шуба. Я не паеду.

Пыльчанка. Азар Філімонавіч, не рабі спектакля, хапае ў нас клопатаў без цябе. Я адказваю за людзей.

Шуба. Мяне выкраслі са свайго спісачка. Я сам па сабе.

Пыльчанка. Слухай! Сказаў бы я табе, каб на паляванні. А тут пасада мая не дазваляе.

Шуба. Кажы. Людзей няма.

Пыльчанка. Што ты хочаш даказаць тым, што застанешся?

Шуба. Нічога. Бачыў я, Паўлавіч, смерць на вайне, у лесе, у вадзе, у агні, у мяккай пасцелі. Хачу я на гэтую паглядзець — ад атама. Якая яна? Смерці розныя...

Пыльчанка. Як ты паглядзіш? На каго?

Шуба. На сябе.

Пыльчанка. І што ты ўбачыш? Нічога не ўбачыш. Нажывеш рак крыві, рак печані і прыпаўзеш да людзей, калі здолееш. Скуголіць будзеш, як сабака. Ды позна.

Шуба. Скуголіць я не буду.

Пыльчанка. Ды каму гэта трэба?

Шуба. Навуцы.

Пыльчанка. Ха. Ашчаслівіш навуку! Ёй толькі і не хапала тваёй задубелай скуры. Жыццё трэба аддаваць з карысцю для людзей. Як тыя пажарнікі. Чуў?

Шуба. Я блакнот у канторы ўзяў. Запісваць буду.

Пыльчанка. Скажы, калі ласка, які прафесар! Збірайся. У мяне няма часу палітграматы табе чытаць.

Шуба. Не паеду.

Пыльчанка. Слухай. Міліцыю паклікаць? Ёсць яна тут.

Шуба (*устае з крэсла*). Кліч. А што мне міліцыя зробіць? Вывезе ў Высокі Гай ці Прысяддзе? А я заўтра вярнуся. (*Сыходзячы са сцэны*.) Разорыцца міліцыя вазіць мяне кожны дзень.

Пыльчанка, незадаволена ківаючы галавой, ідзе следам.

Сцішана гучыць сумная мелодыя. На яе фоне чытаецца верш "Зона адчужэння" Эдуарда Акуліна.

5-ы чытальнік.

Зона адчужэння -  
якая жахлівая назва.

Адчужэнне -  
ад хаты, дзе змалку рос.

Адчужэнне -  
з сабой не возьмеш  
прысаду святла бяроз,  
асвер\* у двары, буслянку  
і трох буслянят у ёй...

Апошні цалунак ганку  
абцас пакідае мой.

Паўнютокія вёдры ў сенцах.

Дакуль ім з вадой стаяць?!

Да краю — трывогай сэрца.

Ці здолееш ношку ўзняць?!

Радзіма!

Слязу наўпотаі  
змахну за цябе ў маленні...

Не стань для майго Народа  
зонаю адчужэння.

Інсцэнізацыя ўрыўка апавядання  
"А травы там высокія" Барыса Пятровіча

На сцэну выходзяць дзед Пархвір і Сяргей. Сяргей садзіцца на лавачку, дзед стаіць у аддаленні.

2-і вядучы. Ля самага павароту на луг Сяргей пачуў раптам ціхі жаночы голас: "Сыноч, куды ж ты едзеш? Вярніся. Навошта табе трава гэтая хворая?.."

Дзед Пархвір падыходзіць да Сяргея.

Дзед Пархвір. Кхе-кхе-кхе...

Сяргей ускочыў, агледзеўся. Побач стаяў невысок! дзядок у падранай ватоўцы і капелюшы.

Дзед Пархвір (*пытае лагодна*). Што, спужаўся, унучак? Не бойся, жывы я.

Сяргей. Дзед Пархвір, ці ж гэта вы? (*Дзед ківае ў адказ*.) А што ж вы тут робіце? Вас не эвакуювалі?

Дзед Пархвір. Эў-вакв... (*Дзед спрабуе вымавіць слова, а потым гаворыць*.) Вярнуліся мы з бабай... А куды ж нам было падацца? Дзяцей, ведаеш, у нас нямашака, не нажылі. Дык чаго на чужыну падавацца? Жыццё тут прайшло. І памерці тут хочацца. Завязлі нас аж пад самы Жлобін. Хату, кажуць, дадуць. Дык му не сталі жаць. Вярнуліся цішком. А чаго нам баяцца? Му сваё аджылі. Ета вам, маладым, ад рыдакцыі той ды ад райгенаў уцякаць трэба... А нам баяцца няма чаго, сам бачыш.

Сяргей. А як жа вы тут жывяце?

Дзед Пархвір. А-а... Бульба ды сала, калодзеж ды могількі ёсцака. А што нам яшчэ да жыцця трэба? Кароўку вось нядаўна прыдбалі — у лесе спаймалі. З цяляткам. Малака не п'ём, затое клопату ля іх колькі... Паслухай, а ты адтулека? (*Паказвае на поўнач*.)

Сяргей. Адтуль.

\* Асвёр - журавель калодзежа.

Дзед Пархвір. А хлеба лавачнага ў цябе ня-  
машака? Баба свой пячэ, ды развучылася не-  
барака. А вось лавачны буў у нас сма-ашны,  
помню...

Сяргей. Ёсць. *(Цастае хлеб і аддае дзеду.)*

Дзед Пархвір. Дзякуй, дзеткі, дзякуй. Пай-  
ду бабу пачастую - парадую. *(Сыходзіць.)*

Сяргей зажурана ідзе са сцэны.

На фоне сумнай музыкі чытаецца верш "Траге-  
дыя вёскі Бабчын" Уладзіміра Паўлава.

6-ы чытальнік.

Трава, кавыль ды жыта дзікае,  
Ды вецер свішча ў правадах.  
Нібыта ў безліч глотак гікае,  
Ляціць татарская арда.

Пакінутыя хаты журацца:

Чаму такая немата?  
Адвыкла бабчынская вуліца  
Сабаку бачыць ці ката.

Ці вы такое чулі-бачылі  
(Прымі, Усявышні, крыж святы!),  
Каб зараслі гароды ў Бабчыне  
І абваліліся платы?

У школе, дзе вучылі злучнікі,  
Гаючасць слова, боль ляза,  
Між шкла набітага падручнікі  
Ад слоты ўспухлыя ляжаць.  
3-і чытальнік.

А тут жа рэзрух, як пры вобыску,  
І ўжо вядома напярод,  
Што гэтае бядзе чарнобыльскай  
Трымацца дзесці тысяч год.

А што далей, ніхто не ведае.  
Адно скажу, што знаю я:  
Вучы на бабчынскай трагедыі,  
Вучы дзяцей сваіх, Зямля.

Інсцэнізацыя твора "Бамжы"  
Міколы Капылова

Музыка сціхае. На сцэну выходзяць вядучыя і  
героі — Аўтар і Валера. Апошнія садзяцца на лаў-  
ку. Вядучыя прамаўляюць свой тэкст і сыходзяць.

1-ы вядучы. Трапіць у зону адчужэння, па-  
блукаць па змярцвелых вёсках, з якіх пасля  
атамнай катастрофы выселілі жыхароў, мне кар-  
цела з таго дня, калі я прыехаў працаваць у  
брагінскую раёнку. У Мінску я шмат начуўся і  
начытаўся ў друку пра дзіўнае, дзікае і жудас-  
нае. Што дзеецца ў трыццацікіламетровай зоне,  
пад бокам у атамнага рэактара...

2-і вядучы. Са страхам і бояззю ехаў я пра-  
цаваць у Брагін. І гэта прыпала акурат на той  
час, калі брагінцы, ратуючыся ад атамнай бяды,  
пакідалі сваё роднае мястэчка. Але хутка, пра-  
цуючы карэспандэнтам раённай газеты, я пра-  
гнаў страх са сваёй душы, бо прызвычаіўся, пры-  
вык да таго, як жывуць людзі на Брагіншчыне,  
насычанай па завязку радыенуклідамі, і сам па-  
чаю так жыць і спаць у хаце, якую пакінула,  
шануючы сваё здароўе, брагінская сям'я. Рады-  
яцыйны ж фон у ёй перавышаў дапушчальную  
норму ў некалькі разоў.

1-ы вядучы. Я даведаўся, што ў пакінутых

перасяленцамі хатах жывуць людзі. Чарнобыль-  
скія пустэльнікі. Тыя, каго пакрыўдзіў лёс.  
Людзі, якія дагэтуль не мелі свайго прытулку,  
месяца дзе жыць, абагрэць душу. І вось цяпер  
дзякуючы чарнобыльскай напасці знайшлі, на-  
рэшце, тут, за дротам, прытулак.

2-і вядучы. Што ж іх прымусіла, хаваючыся  
ад людзей і міліцыі, жыць у гэтым радыяцый-  
ным пекле, чакаць дачасную смерць? Дзікую і  
жудасную, калі не будзе каму іх нават пахаваць -  
закапаць у зямлю?

Валера ўскоквае з лаўкі і крычыць са злосцю.

Валера. Мухаморы паганяны. Жыць мне не  
давалі ў горадзе. З'ехаў сюды. У радыяцыю. І  
тут дастаюць, жыць не даюць...

Аўтар. І не сумна, Валера, тут табе аднаму  
жыць? Аднаму і адзічэць можна.

Валера. Каб нікога не бачыць, дык і зусім  
добра было б... Я сам сабе гаспадар... А калі  
сумна стане, еду ў Чарнігаў ці Кіеў праветрыц-  
ца. *(Паўза.)* Грошай можна зарабіць. Толькі не  
трэба ленавацца. Дабра ўсякага ў пакінутых  
вёсках яшчэ хапае. Толькі бяры і вязі на бара-  
холку ці кірмаш у Чарнігаў. І самому ёсць што  
моднае апрануць...

Аўтар. Мо і радыяцыйныя грыбы збіраем,  
сушым і на кірмашы прадаём?

Валера. А няхай не купляюць, калі такія  
разумныя. Сухія баравікі добра ідуць на про-  
даж. Пакажаш - з рукамі адрываюць.

Аўтар. А радыяцыя?

Валера. Якая радыяцыя?

Аўтар. А чаму ты тут жывеш?

Валера. А люблю волю. За яе людзі ваююць,  
галовы кладуць, а ты хочаш, каб я яе за так  
аддаў... Не, вучоны, волю сваю я нікому і ніколі  
не аддам. *(Сыходзіць. Аўтар за ім.)*

Чытаецца верш "Адварнуліся іншыя нацыі..."  
Анатоля Грачанікава.

7-ы чытальнік.

Адварнуліся іншыя нацыі,  
Ці самі — добраахвотна ад іх  
Мы, заложнікі радыяцыі  
І эксперыmentaў сляпых.

Цішыня над старонкай лясною.

За якія ж грахі гэтка здзек?

Беларусы!

Нас белай крывёю

Пазначае бязлітасны век.

8-ы чытальнік.

Няўжо мала чырвонай, пякучай

Мы за долю сваю пралілі,

Каб застаўся наш край мілагучны

Белай плямай на грэшнай зямлі?!

Каб жа суджана мне памыліцца...

І на скрутках калючых дратоў

Я гатовы, як грэшнік, маліцца

За здароўе палескіх братоў.

За імшарамі стогне ласіха.

Без нуды замаркоціўся люд.

- Абы ціха, - гучыць, -

Абы ціха...

Па селектарнай сувязі тут.

Інсцэнізацыя з драматычнага абразка  
"Толькі мёртвыя не вяртаюцца"  
Івана Чыгрынава

Каля агароджы стаяць міліцыянеры.

Лукаш. Нам, сыноч, туды трэба. (*Паказвае на вёску.*) Бо толькі мёртвыя дамоў не вяртаюцца.

1-ы міліцыянер (*паглядзеўшы загадкава на другога*). Якраз наадварот. Мёртвым... што? Яны ўжо і так мёртвыя. (*Да Лукаша.*) А жывым нельга, бацька. Там жыць небяспечна.

Лукаш. А тут, паблізу? (*Паказвае ў адваротны бок.*) Сам жа кажаш, жывуць людзі.

1-ы міліцыянер. Каб мая воля, то я б і іх вывез адсюль.

Лукаш. А чаму вас, міліцыю, тады трымаюць тут, калі нельга людзям жыць?

1-ы міліцыянер. Мы, як палескія геологі ў Сібіры, вахтавым метадам. Адны з нас прыязджаюць, другія ад'язджаюць. Нахапаем мілірэнтгенаў і ўцякаем. Служба, бацька.

Лукаш. Яно так... Але ж можна і на такой службе ўрэшце звесці вочы? Ну не бачылі нас, і ўсё тут!

2-і міліцыянер. Ці не намякаеш ты на ўзятку?

Лукаш (*з прыкрасцю*). Не лезь! (*Да 1-га міліцыянера.*) Бывае ж такое?

1-ы міліцыянер. Усё бывае, бацька. Але тым не менш - у зону нельга. Не хачу ўначы прачынацца ды думаць, што вас тут паступова радыяцыя жарэ. Сумленне не дазваляе. Чалавечае сумленне, разумеець?..

Лукаш. Ды як не разумець?..

1-ы міліцыянер. А ў газетах можна што хочаш напісаць. Нават несусвецціцу. Нават глупства. Асабліва цяпер.

2-і міліцыянер (*да 1-га*). Паедзем, а то нябожчыца ў труне ад радыяцыі перавернецца.

Лукаш (*насяржана*). Як ета?

1-ы міліцыянер. Мы ў зону едзем...

Лукаш. Ну вось, самі едзеце, а нас...

1-ы міліцыянер. Чуў жа, нябожчыцу вязем. Адзін грамадзянін маці сваю прывёз сюды, на радзіму, хаваць. У яго дазвол ёсць, а ў нас — прадпісанне. Так што не можам узяць цяпер вас з сабою. Будзем вяртацца з зоны, тады забярэм вас, адвезем у сельсавет.

Лукаш. Навошта ў сельсавет?

Матруна. Ага, навошта?

1-ы міліцыянер. Тады на чыгуначную станцыю.

Матруна. І на станцыю не трэба!

Лукаш. Ага, не трэба!..

Матруна. Нам у сваю вёску край трэба!..

Лукаш. Ага, у вёску!..

2-і міліцыянер. Вы мне ўжо абрыдлі! (*Да 1-га міліцыянера.*) Давай пасадзім на труну ў кузаў ды пакатаем па зоне, калі гэтак хочучь.

1-ы міліцыянер. Не кажы абы-што.

Матруна. Ага. Абы-што!

2-і міліцыянер. Я б толькі так і зрабіў. Няхай бы паглядзелі на тутэйшы атол мурароц.

1-ы міліцыянер. Знайшоў каго палыхаць. Нічога ты ім не пакажаш, а тым больш — не дакажаш.

2-і міліцыянер. Тады я пайшоў. Даганяй. (*Ідзе назад па дарозе.*)

1-ы міліцыянер. Вось што, мае даражэнькія ахвотнікі ў рабінзоны. Вы ўсё-такі пачакайце

нас тут, на гэтым месцы. Трэба ж урэшце даць вашай справе нейкае рады. А далей (*паказвае на агароджу*) — ні кроку, зразумелі?

Лукаш. Ды ўжо ж...

1-ы міліцыянер таксама адыходзіць. Даганяе 2-га міліцыянера.

2-і міліцыянер. Усё неяк перайначылася. Кажуць, толькі мёртвыя не вяртаюцца.

1-ы міліцыянер. Куды?

2-і міліцыянер. Гэта ўвогуле. Дапусцім, дамоў ці яшчэ куды. Але ж бачыш — вяртаюцца суды і мёртвыя, і жывыя.

1-ы міліцыянер. Жывыя, мусіць, хутчэй за ўсё таму, што недзе ім яшчэ горай жывецца.

Не паспяваюць яны схавацца за пагоркам, як старая Матруна зноў кідаецца да агароджы.

Лукаш. Мож, мы ето і праўда дарэмна, га, Матруна?

(*Не дачакаўшыся адказу, Лукаш сыходзіць з дарогі, бярэ востры абломак дошкі, ступав з ім да агароджы. Да жонкі.*) Патрымай дрот! (*Таксама лезе пад агароджу.*) А цяпер, старая, хадзем на свой двор, дарма што даўно прададзены ўжо, куплены, можна сказаць, у нас дзяржавай за не-малый грошы, а грошы тыя паспелі разляцецца.

На сцэне паступова гасне святло. Гучыць паланэз "Развітанне з Радзімай" Міхала Клеафаса Агінскага. На фоне мелодыі чытаецца верш "Ах, Чернобыль..." Анатоля Грачанікава.

9-ы чытальнік.

Ах, Чернобыль...

Чернобыль...

Чернобыль!

Неславуная ў свеце АЭС!..

Ты ў свае праглынула вантробы

Нашу вёску, і поле, і лес.

І здаецца, не атам твой мірны

У глухіх ненажэрных катлах, -

Там гараць нашы хаты і свірны,

Там гарыць наш палескі абсяг.

Атруціла зямельку і мову,

Долю нашу скруціла ты ў крук.

І расплавіла шчасця падкову,

Што вякамі каваў паляшук.

Музыка сціхае. На сцэне вядучыя.

1-ы вядучы. Яму ўжо не скажаш: "Здароў, Віця!", не вып'еш куфаль піва на палюбёнай ад студэнцкіх гадоў Нямізе...

2-і вядучы. Мінула больш за адзінаццаць гадоў, як Віктар Стрыжак спачыў назаўсёды на стромым берэзе Дняпра ў Заспе пад Рэчыцаю, што зусім блізка ад Чернобыля.

1-ы вядучы. І яго родныя мясціны пасыпаў атамны пыл.

2-і вядучы. А яшчэ ў жыцці Віктара Стрыжака была Ветка - забруджаная яшчэ больш, - дзе ён працаваў у раённай газеце.

1-ы вядучы. Ні не гэтая чернобыльская бяда стала болей яго сэрца, якое спынілася так рана?..

Вучань чытае верш "Дзе?" Віісгара Стрыжака.

10-ы чытальнік.

Гэй, браты мае ў бядзе,

Гэй, чарнобыль-сёстры,  
На якой стаіць вадзе  
Той зялёны востраў,  
Дзе змаглі б мы чыста жыць  
З іншымі у згодзе?  
Пазіраю на крыжы;  
Смерць за намі ходзіць...  
Плача Ветка без віны  
Маткай вінаватай...  
А ў маны свае званы:  
Мірны атам...

Вядучыя агучваюць споведзь Надзеі Іванаўны Барсук.

1-ы вядучы. Міцінскія могілкі ляжаць на ўскараіне Масквы.

2-і вядучы. У пярэднім радзе горбіцца адзінаццаць магіл і пакінута месца для наступных.

1-ы вядучы. Арлоў, Варсінян... Савецкім людзям гэтыя імёны вядомыя вельмі добра.

2-і вядучы. Акімаў, Парчук...

1-ы вядучы. Яны і яшчэ дваццаць сем сталі ахвярамі Чарнобыля.

2-і вядучы. Чацвёрта іхніх таварышаў ляжаць у іншых месцах.

1-ы вядучы. Валерый Хадземчук, аператар машыннай залы, загінуў раптоўна падчас выбуху і быў пахаваны пад тонамі друку. Яго астанкаў так і не знайшлі.

2-і вядучы. Трое ягоных суайчыннікаў памерлі неўзабаве пасля выбуху — іх пахавалі ў Кіеве.

1-ы вядучы. Некалькі сотняў чалавек паветраным шляхам прывезлі ў Маскву на лячэнне.

2-і вядучы. Хто-ніхто выжыў - а астатнія палеглі на вечны спачынак за халоднымі шэрымі мурамі Міцінскага могільніка.

Гучыць сумная музыка, на яе фоне вучань чытае верш "Астраглядзі" Яўгена Хвалея.

11-ы чытальнік.  
Былі Астраглядзі.  
300 хат - веска.  
Няма Астраглядаў...  
Хоць хаты ў неба  
Пакутна глядзяць...  
Няма птушанятаў...  
І школа пустая,  
Як тое гняздо...

А хай шчабятала б у ёй малышня.

Паверце:

Вушы ад вусцішы глухнуць

І сэрца, —

Як ходзікі тахкаюць,

Распятыя на голай сцяне...

Музыка змаўкае. Вядучыя агучваюць словы перасяленцаў з кнігі "Тройчы з зямлі сыходзім..." С. Лобач.

2-і вядучы. Святлана Лобач размаўляла з перасяленцамі.

1-ы вядучы. Яны нядобрым словам успаміналі Чарнобыль.

2-і вядучы. Паслухайце іх словы.

1-ы вядучы. Усе мы, чарнобыльцы, лічы, хворыя.

2-і вядучы. Як ударыць чалавека гром - у зямлю закопваюць і адыходзіць. Мяне Чарнобыль, бы гром, убіў у сырую зямлю. І ніяк мне не адысці.

1-ы вядучы. Пасля Чарнобыля не жартуем ды і смяемся рэдка.

2-і вядучы. Чарнобыль як абухом даў па галаве, усё роўна што цемянную косць пераламіў. І нервы ў мяне аніякія.

1-ы вядучы. Мы цяпер нібыта тое серадпосце: самі тут, а душа наша там, дзе жылі да Чарнобыля.

2-і вядучы. Русалак мала хто бачыў. Кажуць, яны ператвараліся ў гусей і ляцелі. Паляцела б і я хоць якой птушкай да сябе дадому.

1-ы вядучы. Чарнобыль — такая бяда, такая навала.

2-і вядучы. Я заўважыла, што пасля Чарнобыля мы быццам другімі сталі: ці то больш жаласлівымі, ці то дабрэйшымі.

1-ы вядучы. Чорны Чарнобыль з мяне ўсе сокі павыпіў.

2-і вядучы. Мы пасля Чарнобыля нейкія разгубленыя, штосьці стараемся рабіць, а ўсё не так, рукі часам апускаюцца.

1-ы вядучы. Як цёмная хмара насоўваецца перад бурай, так на нас і Чарнобыль той насунуўся.

2-і вядучы. Пра Чарнобыль не хачу ўспамінаць у добры дзень, а толькі ў ліхі, паганы.

1-ы вядучы. Чарнобыль — мёртвы горад. І птушка аблятае яго стараною, звер аббягае гэтае гіблае месца. Толькі рака Прыпяць плыве праз яго. Бо няма ёй іншага выйсця. І нам не было. І мы, бы тыя платы, паплылі і прычалілі да чужога берага, але не на дзень, не на гадзіну - на ўсё астатняе жыццё.

2-і вядучы. Чарнобыль — Чарнобылем, а жыць трэба, жыццё ідзе сваім ходам.

Гучыць мелодыя песні "Дзецям Чарнобыля" (словы і музыка Г. Казловай). Вядучыя зачитваюць урывак з твора "Одзіум" Янкі Сіпакова.

1-ы вядучы. Гавораць дзеці.

2-і вядучы. "Усё лета я хаваўся ад радыяцыі", — хваліцца хлопчык з той страшнай зоны, бо пакуль што не ведае, што схавацца ад радыяцыі нельга.

1-ы вядучы. "Доктар сказаў, што ў хаче дужа многа радыяцыі", - сумуе дзяўчынка, бо ўжо ведае: тое, што з ёй, з ёй назаўсёды — радыяцыя не прастуда, яна не выводзіцца.

2-і вядучы. "Бабулечка, роднёнькая мая, я так хачу да цябе ў вёску, але напішы мне, калі ж ты выганіш са свае хатачкі радыяцыю?!" - рыдае малое, бо здагадваецца: не бабулечка выгане радыяцыю, а радыяцыя выгане бабулечку з хаты.

1-ы вядучы. Не шукайце гэтых людзей на іх родных сядзібах, бо ў іх новы адрас, новае жыццё.

2-і вядучы. Першае было да Чарнобыля.

1-ы вядучы. Чорны Чарнобыль перавярнуў іх жыццё дагары нагамі, атруціў сваёй горыччу.

Мелодыя сціхае. На сцэну выходзіць чытальнік. Ён дэкламуе верш "Ад чаго ты самотны, бусел?.." Эдуарда Акуліна.

12-ы чытальнік.

— Ад чаго ты самотны, бусел,  
у гняздзе над знямелай вёскай?

— Я сумую па Белай Русі,  
дачарнобыльскай, чыстаросай.

— Ад чаго пачарнеў ты, бусел,  
у палескім бары атрутным?

— Ад жалобы па Белай Русі,  
зганьбаванай і шматпакутнай.

7 Ад чаго пасівеў ты, бусел,  
І чаму не ляціш у вырай?  
— Лепш памерці на Белай Русі,  
чым чужыну назваць Радзімай.

Далей на фоне арганнай музыкі дэкламуецца працяг урыўка з твора "Одзіум" Янкі Сіпакова.

1-ы вядучы. Пятая частка зямлі маёй сёння  
за калючым дротам.

2-і вядучы. Яна памерла жывой. І жыве мёртвая.  
У мёртвай зоне.

1-ы вядучы. На картах радыяцыйнай абстаноўкі  
палова Беларусі заштрыхавана, закрэслена.

2-і вядучы. А ўся - забруджана.

1-ы вядучы. Хатынь сабрала пад сваё неба  
чатыры сотні знішчаных вайной вёсак.

2-і вядучы. А колькі мёртвых, хоць і ацалелых,  
забарэ без вайны, праглыне Чарнобыль?

1-ы вядучы. 2670 вёсак і 27 гарадоў знаходзіцца  
сёння на забруджанай зямлі...

2-і вядучы. У іх жыве і на штосьці спадзяецца  
2 мільёны чалавек, сярод якіх — столькі дзяцей!  
1-ы вядучы. Кажуць, Чарнобыль — гэта дзесяць  
такіх бомбаў, што скінута на Хірасіму.

2-і вядучы. Кажуць, сем з іх упала на Беларусь.

1-ы вядучы. У Японіі ёсць ахвяры атамнай  
бамбардзіроўкі.

2-і вядучы. А ў Беларусі іх няма.

1-ы вядучы. Мы гулялі ў вайну, а яны гуляюць  
у радыяцыю.

2-і вядучы. Дзеці вайны і дзеці радыяцыі.

Гучыць песня "Дзецям Чарнобыля" (словы і музыка  
Г. Казловай). На сцэне 6 вучняў па слупку чыта-

юць верш "Прачніся, народ!" Анатоля Зэкава.

13-ы чытальнік.

У час, калі столькі турбот  
і гэтутлі рознага ліха,  
прачніся, мой ціхі народ,  
і думку адкінь "абы ціха".

14-ы чытальнік.

Ўзніміся, гаротны народ,  
народ, не прадаўшы сумлення,  
супроць апаратных ільгот  
і розных пасадак прывілейных.

15-ы чытальнік.

Свой голас падай сёння ты,  
пакуль твая песня не спета,  
і супраць прамоўцаў пустых,  
і супраць жыцця без прасвету.

16-ы чытальнік.

Скінь думак чужых з сябе цень,  
а май свой уласны лепш розум.  
Устань жа нарэшце з каленя,  
зрабіся нарэшце цвярозым.

17-ы чытальнік.

Адрынуўшы безліч турбот  
і скінуўшы рабскія робы,  
за мёртвых ўзніміся, народ,  
за тых, каго знішчыў Чарнобыль.

18-ы чытальнік.

У імя дзяцей, мацярок  
павінен за праўду ты біцца,  
каб болей чарнобыльскі ўрок  
ніколі не змог паўтарыцца.

Гучыць арганная музыка, урачыстая, жалобная.

*Сцэнар пабудаваны такім чынам, што творчы настаўнік можа мяняць фрагменты інсцэнізацый, дадаваць новыя творы, уводзіць новых удзельнікаў. На працягу вечарыны ў якасці вядучых могуць быць задзейнічаны не 2, а 4 або 6 вучняў.*

*Пры падрыхтоўцы вечарыны вярта звярнуць увагу на матэрыялы "Калі б не тая ноч красавіка..." Алены Аўдзеевай і "І ў дзень дачарнобыльскі дням не вярнуцца..." Івана Босага, надрукаваныя ў сакавіцкім нумары нашага часопіса за 2003 г.*

## КАЛЯНДАР ПАМЯТНЫХ ДАТАУ І ЮБІЛЕЙНЫХ ДЗЕН на 2006 год

### КРАСАВІК

*Заканчэнне. Пачатак на с. 60.*

70 гадоў з дня нараджэння Міхася Рудкоўскага (1936 — 1991), паэта, перакладчыка

18 красавіка - 115 гадоў з дня нараджэння Лявона Гмырака (сапр. Мечыслаў Бабровіч; 1891 — 1915), крытыка, публіцыста, празаіка

19 красавіка — 125 гадоў з дня нараджэння Вялянціна Волкава (1881 — 1964), жывапісца, народнага мастака Беларусі

80 гадоў з дня нараджэння Барыса Аракчеева, жывапісца, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі

20 красавіка - 60 гадоў з дня нараджэння Пятра Кошала, паэта

22 красавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Федасеенкі, празаіка

23 красавіка — праваслаўны Вялікдзень

120 гадоў з дня нараджэння Змітрака Бядулі (сапр. Самуіл Плаўнік; 1886 — 1941), празаіка, паэта

75 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Міхайлоўскага (1931 — 1999), жывапісца, педагога

24 красавіка — 75 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Кулішава (1931 — 1998), акцёра

70 гадоў з дня нараджэння Веры Рыч, англійскай паэтки, перакладчыцы з беларускай мовы

28 красавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Мікалая Міхалапа (1886 — 1979), мастака дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва

50 гадоў з дня нараджэння Антаніны Хатэнкі, паэтки

29 красавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Сяргея Фаміна (1906 — 1941), паэта

85 гадоў з дня нараджэння Міколы Ермаловіча (1921 — 2000), гісторыка, крытыка, літаратуразнаўцы

30 красавіка — 145 гадоў з дня нараджэння Мар'яна Здзяхоўскага (1861 — 1938), польскага літаратуразнаўцы і публіцыста, нараджэнца Беларусі, прафесара Ягелонскага і Віленскага універсітэтаў

60 гадоў з дня нараджэння Вольгі Ляшчынскай, мовазнаўцы

50 гадоў з дня нараджэння Ірыны Багдановіч, паэтки, літаратуразнаўцы, крытыка, педагога

80 гадоў з часу утварэння Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі